

La Figuera, 7 de setembre de 2003

Fa un dia ben bo, i en Miquel Maria i jo ens encaminem cap a la Figuera, a fi d'entrevistar-nos amb la Sra. Susanna Abelló, una persona que, per la seva edat —noranta-tres anys— i per la seva manera de ser, recull en ella mateixa bona part de la història i tradicions d'aquest petit poble prioratí.

Tal com ja havíem acordat, aproximadament a dos quarts de dotze i a la sortida de missa major ens vam retrobar amb la Sra. Susanna, acompanyada de la seva cunyada i de la seva neboda, les quals ens van invitar molt amablement a pujar a casa seva, a fi de poder fer la feina que ens havia portat fins allí.

Vam seure tots a la taula del menjador i després de les primeres paraules de caire informal i distès, va ser la mateixa Susanna que ens va fer notar, això sí, amb la rialla i simpatia que la caracteritzen, que tenia un problema de sordesa, però que intentaria que això no fos obstacle per que la nostra conversa fos ben amena i fluida. Ho va aconseguir sense cap mena de dubte.

Inicià la seva conversa amb cara d'enyorança i al mateix temps de tristor, tot recordant la seva ja llunyana infantesa, difícil per a tothom, però encara més per a ella, doncs de ben petita i degut a la precària salut de la seva mare, es va tenir de posar a fer les feines de la casa, i a lluitar contra tota mena d'adversitats molt abans del que per la seva edat l'hi hauria pertocat.

Recorda la seva infantesa com una combinació d'obligacions i mals de cap, barrejada, això sí, amb unes ganes boges de jugar i divertir-se com tots els infants de la seva edat. Amb les seves paraules reviu els jocs que jugaven en sortir de l'escola: *Pessic pessiganya*, a saltar la corda i d'altres que amb tota la seva simpatia ens diu que no se'n recorda. El que més l'hi agradava era anar a jugar al lloc que les xiquetes de la seva edat en deien "la botigueta", situat a poca distància del poble, tot seguint la carretera del Molar. L'indret es una formació natural de pedra que per la seva forma recorda el taulell d'una antiga botiga de poble, i fins allí anava molt sovint en sortir de col·legi amb altres noies, per jugar a vendre, a comprar, a cuinar amb la poca "fireta" que podien tenir, i allí gaudien en forma de joc de les feines que veien fer a casa seva per les seves mares. Ella però, en arribar a casa, es trobaria amb el mateix, però ja no seria un joc, seria la crua i trista realitat de cada dia, la que per les seves circumstàncies familiars l'hi pertocaria fer.

De més grandeta —ens diu— havíem d'anar a treballar al camp de sol a sol i sense gaire cosa per a menjar, perquè les economies de la majoria de cases de la Figuera no estaven per a massa alegries i a cada casa ens havíem d'arreglar com podíem. Recordo també que cada dia havíem d'anar a buscar aigua a la font que no estava molt lluny, però que en arribar a casa amb el càntir al cap, pels carrers tan costeruts que tenim, el cansament era ben palès en la nostra cara, tot i que l'anada ens havia servit per fer petar la xerrada i parlar amb el jovent de les nostres coses i de tot el que passava al poble. Moltes cases però, anaven a buscar l'aigua amb l'animal i així podien portar en un viatge fins a sis càntirs.

La feina del camp que s'esperava amb més delit era el veremar. A part de ser la principal base de subsistència del poble, tenia un aire festívol i alegre que impregnava tothom. El veremar era molt diferent del que és avui en dia, ja no s'assembla en res. Es matinava molt a fi d'arribar al tros tot just quan es feia de dia i iniciar així la feina tan aviat com s'hi veia, i per la vesprada es solia plegar ben aviat, majoritàriament a mitja tarda. Les colles de veremadors i veremadores eren en alguns casos força nombroses i en els descansos que es feien quan ja s'havia fet la càrrega, es feia com una taula rodona i tots explicaven anècdotes i aventures, que poc a poc anaven pujant de to i de disbauxa, fins que al final els xicotets acabaven “culant” a les noies fadrines. Per la nit una vegada ens havíem rentat i arreglat anàvem tots els dies al ball que s'organitzava al local de l'“Euterpe”, igual com si d'un dia de festa es tractés.

Hi havia per això algunes cases pairals, que per la gran quantitat de terres que tenien, situades normalment a les millors partides del poble, podien viure amb un cert benestar i eren considerades per la resta del poble com a “cases riques”. Quan hi havia un enterrament a la Figuera —ens diu la Susanna— normalment era oficiat per un sol capellà, però quan l'òbit es produïa en una d'aquestes cases era molt habitual que l'enterrament fos oficiat per tres, quatre o fins a cinc capellans, i així es feia notar a tothom la seva destacada situació econòmica i social dins del poble.

La Sra. Susanna Abelló, de la Figuera

Rondarien els anys 20. La manca de carreteres per la comarca del Priorat, feia que la comunicació entre els nostres pobles, tot i la seva proximitat, fos mes aviat minsa. Res a veure amb el que ens tenen acostumats els joves d'avui en dia. Les Festes Majors trencaven a La Figuera aquesta rutina, i el jovent es desplaçava a peu pels camins de carro o ferradura fins al poble que celebrava la seva Festa Major. La Susanna ens fa notar, amb la seva rialla habitual, que una mica abans d'arribar al poble escollit es canviaven les espadenyas de caminar per les sabates de mudar, a la fi de fer una bona impressió i de no perdre's cap ball ni cap altre esdeveniment, com podien ser sarsuela, teatre, concerts, etc. Aquelles festes tan esperades servien també per a fer coneixença i entaular amiat amb altres joves de la mateixa edat en un ambient festiu i distés, cosa que d'altra manera seria quasi bé del tot impensable.

La Sra., Susanna era de jove molt aficionada al ball —encara ho es avui en dia— tan és així que un any, per la Festa Major del veí poble del Molar, va guanyar un concurs de valsos, i es va mantenir ballant aquest ball per un període de cinc quarts, fins que la Banda de Música va plegar de tocar perquè els músics ja no podien més. De matinada tornant a peu cap a casa, per l'antic camí pel que es comunicaven els dos pobles va agafar la fredor de la nit —ens diu— i al dia següent estava al llit amb pulmonia, de la qual n'arrossegaria seqüeles al llar de vora tres anys.

De la seva infantesa ens recorda algunes cançons que li cantava la seva mare, com una dedicada a Sant Isidre, que ens canta amb molta devoció i sentiment, i algunes endevinalles i cançonetes que li feia molta gràcia recordar. Ens parla també de la polèmica que fa molts anys, —també li havia dit la seva mare— sorgí entre La Figuera i Cabacés per la titularitat o propietat de l'ermita de Sant Pau, i que en algun que altre cas havia arribat a quelcom més que paraules.

Durant els anys 20 les comunicacions fan un salt de gegant en els pobles prioratins, i es comença a construir la carretera que uns anys després uniria la Figuera i el Molar. Això propicià un fort desplaçament de gent jove com a treballadors d'aquestes obres, que en aquells temps eren d'una certa envergadura, a tots els pobles veïns. Aquí a la Figuera —ens diu la Susanna— vam arribar a ser al voltants de 900 habitants; això sí, la nostra vida quotidiana era molt monòtona, es a dir, fer la feina de casa, anar al camp i a buscar cada dia aigua a la font del poble. A les nits recorda que el jovent del poble i també els forans passaven pel poble a rondar, cantant les millors rondalles i cançons del seu repertori, acompanyats de guitarres i d'algun altre instrument casolà. Entretant les noies fadrines estaven mig amagades darrere las finestra o balcó fins que els rondaires iniciaven els seus cànctics adaptats per tal cas i per la circumstància, alabant les excel·lents virtuts de la noia escollida. Al finalitzar la seva actuació li deixaven una rosa o la flor del temps a la porta i com a prova de la seva admiració. En alguns casos també, les cançons eren més aviat de burla i no solien acabar massa bé, i en la majoria dels casos havien de sortir per cames, llavors, a la porta en lloc de roses hi deixaven una carabassa. La Susanna ens aclareix —amb la seva simpatia i amb l'alegria que la caracteritzen— que a ella sempre li van deixar flors.

Tot faria pensar en una joventut (dins de la precarietat i limitacions d'aquella època) plàcida i plena de felicitat, però res més lluny de la realitat, ja que ben aviat les intrigues, enveges i malestar, fins ara mig endormiscat, es despertaren a tot el país amb ràbia i sense ordre ni control en derivà una trista i, com totes, inútil guerra entre germans. La Figuera situada en un lloc privilegiat tan per la seva altura com per la seva ubicació esdevé un lloc estratègic per a dirigir i observar —des de Sant Pau— tots els forts combats que es produeixen en la sagnant batalla de l'Ebre, que va durar més de tres mesos.

La Susanna a nivell particular no va restar aliena a la situació bèl·lica del poble, i després d'un curt nuviatge va contraure matrimoni amb un jove soldat del bàndol republicà, el qual ben aviat, una vegada les tropes franquistes travessaren l'Ebre, fou destinat a un altre lloc i així successivament fins la desbandada final, que arribà amb tota mena de mancances i de vicissituds per aquell jove soldat i espòs, que el portaren fins a la veïna França, on degut a diverses ferides de guerra i a unes febres malignes hi trobà la mort.

Finalitzà la guerra i s'havia de començar a partir de zero. No li quedava res. Mai millor dit per una dona, com la Susanna que ho havia perdut tot i veia com de cop i volta tots els seus somnis de joventut s'havien esvaït.

La falta de menjar, dels aliments més bàsics, feia aguditzar l'enginy i amb qualsevol herba mitjanament comestible o amb llegums de dubtosa qualitat s'anava subsistint a dures penes, però poc a poc s'aniria sortint d'aquella foscor, i amb molt de sacrifici es començà a veure la llum.

Testimoni de tots els canvis tecnològics i de comunicacions que es produïren al poble, com son la construcció de totes les carreteres de la Figuera, l'arribada de l'electricitat, el telèfon, més tard la instal·lació de l'aigua corrent a les cases i posteriorment la construcció del clavegueram del poble.

Avui a la Sra. Susanna, activa i amb una memòria lúcida i clara la trobareu tots els dies pel matí, fent la seva passejada habitual pels voltants del poble i més tard en arribar a casa i una vegada a fet un breu descans, va a fer les compres que necessita per poder-se preparar el seu àpat de dinar o de sopar. Ella es, a la seva edat, una bona i experta cuinera, i que encara fa servir en bona part les receptes culinàries que al seu dia i de ben joveneta l'hi havia ensenyat la seva mare. Tots aquests menjars requereixen un cert temps de preparació i son tots ells d'un marcat caire prioratí i alhora casolà, però la seva especialitat es sense cap mena de dubte la "truita amb suc", plat al que hi dóna un toc especial i que agrada a tothom que ha tingut el gust de provar-lo.

Els diumenges —ens diu— m'agrada mudar-me una miqueta i anar a Missa Major, i així al mateix temps puc veure a la gent del poble i em serveix també d'esbarjo. Poc a poc, però sense parar, ella dedica part del seu temps a netejar la seva casa i té sobretot una cura especial, en guardar al seu lloc i ben plegada i endreçada tota la seva roba i també, com no, la roba de la casa, ja siguin jocs de llit o bé de taula. Tot està desat i ben plegat en cadascuna de les calaixeres repartides per la casa, que ens ensenya molt contenta i com sempre amb la seva rialla a flor de llavis.

Tot i els seus anys, quan hi ha alguna festa al poble, ella no hi manca mai, tan si es teatre, cinema o qualsevol altra activitat. El ball l'hi agrada com el primer dia i sempre que en té l'ocasió no se'l deixa passar per alt. Aquest any es va celebrar a la Figuera, la trobada anual que es fa de tots el avis de la comarca, se l'hi va fer el lliurament d'una placa, tot recordant que era la persona més gran del poble.

Tota una vida i tota una història.

Després d'una tertúlia tan llarga comença a fer-se l'hora d'anar a dinar, i en una conversa ja més distesa, una vegada finalitzada la feina que ens havia portat fins allí, comencem a parlar de coses més intranscendents tot esperant que es facin les dues de la tarda, doncs avui diumenge se'n va amb la seva cunyada, la Sra. Ramona, a dinar a la fonda.

Adéu i per molts anys, senyora Susanna.

A. Escoda